

Entre Cayetanos i distòpia autoritària

«L'alternativa a l'autoritarisme ha de ser exigent amb els poders públics però també ha de ser exigent amb la societat»

Quin espai hi ha entre l'individualisme ultraliberal, que frega el darwinisme social, que mou les protestes dels cayetanos i trumpistes del món, i l'acceptació acrítica de les polítiques de control dels estats, que imposen estrictes mesures de control de la població? Hi ha marge per a la crítica a les mesures més restrictives de drets i llibertats fonamentals sense caure en el parany trumpista que amaga, en el fons, una profunda insolidaritat? No és senzill, però per salut democràtica, caldria obrir i preservar aquest espai.

Que la por és un terreny fèrtil per l'autoritarisme és una cosa que ja sabíem, i que hem après en el passat: sempre que hi ha una amenaça externa, mesures que en un altre context serien inacceptables esdevenen acceptables per a molta gent. L'intercanvi de llibertats per protecció que ens porta a acceptar, aplaudir o fins i tot exigir que el govern ens prohibeixi (per exemple) sortir de casa a partir de les 10 de la nit és comprensible, i pot ser racional en determinats contextos. Però no li hauríem de perdre el respecte ni ens ho hauríem de prendre a la lleugera, perquè la llibertat és més fàcil de perdre que de reconquerir.

Per això cal construir un discurs alternatiu, tan allunyat de la fascinació pel model autoritari xinès com de l'individualisme insolidari. Veig aquests dies que hi ha qui busca aquest espai. I critica algunes de les mesures restrictives amb l'argument que culpabilitzen a la població, i que només serveixen per tapar la incapacitat dels governs de dimensionar adequadament la capacitat del sistema sanitari per al control, rastreig i tractament de malalts. Ho comparteixo, però només parcialment: és evident que es poden pensar en les restriccions de mobilitat (per exemple) com un substitut d'un sistema públic incapaç de redimensionar-se prou àgilment. Però també és cert que els comportaments individuals juguen un paper fonamental en el control o descontrol de l'extensió d'un virus com aquest. Per molt d'esforç públic que hi hagués, els canvis de comportament individuals seguirien sent importants.

Crec, per tant, que per plantejar una alternativa al trumpisme sanitari i a l'autoritarisme pandèmic no n'hi ha prou amb un discurs que demana descarregar la responsabilitat de la ciutadania per carregar-la íntegrament en els poders públics. L'exigència de més esforços en atenció primària, en capacitat i agilitats dels tests i en capacitat d'atenció als malalts és imprescindible. Però no té sentit si no va acompanyada d'un discurs de responsabilitat individual i col·lectiva. L'alternativa a l'autoritarisme ha de ser exigent amb els poders públics però també ha de ser exigent amb la societat. Els sistemes que funcionen millor es basen en la confiança social que, al seu torn, es basa en la reciprocitat. El compliment de les normes cal basar-lo en la confiança en qui les planteja, però també en què la ciutadania es comportarà de manera raonable.

Els policies de balcó tenen molt mala premsa -per bons motius- en un país de passat autoritari recent com el nostre. Però potser hauríem de revisar-ho una mica. En temps de pandèmia es produeixen molts conflictes potencials entre l'interès individual immediat i l'interès col·lectiu. Molts dilemes d'acció col·lectiva. Podem pensar que ha de ser l'estat qui els resolgui, però val més no oblidar que hi ha una esfera d'autonomia ciutadana que també passa per mecanismes informals de pressió i exigència social per al compliment de les normes. Aquesta pressió horitzontal pot ser un substitut de la imposició vertical davant de comportaments egoistes i insolidaris.